

peccata opposita aliis virtutibus sunt mortalia. Ergo etiam neque facere injustum semper est peccatum mortale.

Sed contra. Quicquid est contra legem Dei, est peccatum mortale. Sed quicumque facit injustum, facit contra præceptum legis Dei: quia vel reducit ad furum, vel ad adulterium, vel ad homicidium, vel ad aliquid hujusmodi, ut ex sequentibus patebit (quæst. LXIV. & seq.) Ergo quicumque facit injustum, peccat mortaliter.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est (quæst. XXIV. art. 12. & 12. quæst. LXXI. art. 5.) cum de differentia peccatorum ageretur, peccatum mortale est quod contrariatur caritati, per quam est animæ vita. Omne autem nocentium alteri illarum ex fe caritati repugnat, quæ movet ad volendum bonum alterius. Et ideo cum injustitia semper consistat in nocentio alterius, manifestum est quod facere injustum, ex genere suo est peccatum mortale.

Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum Philosophi intelligitur de ignorantia facti, quam ipse vocat ignorantiam particularem circumstantiarum, quæ meretur veniam; non autem de ignorantia juris, quæ non excusat. Qui autem ignorans facit injustum, non facit injustum nisi per accidens, ut supra dictum est (art. 2. huj. quæst.).

Ad secundum dicendum, quod ille qui in parvis facit injustitiam, deficit à perfecta ratione ejus quod est injustum facere, in quantum potest reputari non esse omnino contra voluntatem ejus qui hoc patitur; puta si auferat aliquis alicui unum pomum, vel aliquid tale, de quo probabile est quod ille inde non lædatur, nec ei displiceat.

Ad tertium dicendum, quod peccata quæ sunt contra alias virtutes, non semper sunt in nocentium alterius; sed important inordinatorem quandam circa passiones humanas. Unde non est similis ratio.

QUÆSTIO LX.

De judicio.

in sex articulos divisa.

Postea considerandum est de judicio: & circa hoc quaeruntur sex.

Primo, utrum judicium sit actus justitiæ. Secundo, utrum sit licitum judicare.

Tertio, utrum per suspiciones sit judicandum.

Quarto, utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda.

Quinto, utrum judicium semper sit secundum leges scriptas proferendum.

Sexto, utrum judicium per usurpationem pervertatur.

ARTICULUS I.

Utrum judicium sit actus justitiæ.

Infr. quæst. LXIII. art. 4. cor. & Isai. 1. lect. 6. princ.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod judicium non sit actus justitiæ. Dicit enim Philosophus in I. Ethic. (cap. 111.) quod unusquisque bene judicat, quæ cognoscit: & sic judicium ad vim cognoscitivam pertinere videtur. Vis autem cognoscitiva per prudentiam perficitur. Ergo judicium magis pertinet ad prudentiam quam ad justitiam, quæ est in voluntate, ut dictum est (quæst. LXIII. art. 4.)

2. Præterea, Apostolus dicit I. Corinth. 11. 15. Spiritus judicialis omnia. Sed homo maxime efficitur spiritualis per virtutem caritatis, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, ut dicitur Rom. v. 5. Ergo judicium magis pertinet ad caritatem quam ad justitiam.

3. Præterea, Ad unquamque virtutem pertinet rectum judicium circa propriam materiam: quia virtuosus in singulari est regula, & mensura, secundum Philosophum in Lib. III. Ethic. (cap. 14. circ. fin.) Non ergo judicium magis pertinet ad justitiam quam ad alias virtutes morales.

4. Præterea, Judicium videtur ad solos iudices pertinere. Actus autem justitiæ invenitur in omnibus justis. Cum ergo non soli iudices sint justi, videtur quod judicium non sit actus proprius justitiæ.

Sed contra est quod in Pl. XCIII. 15. dicitur: Quodcumque justitia convertatur in judicium.

Respondeo dicendum, quod judicium proprie nominat actum iudicis, in quantum iudex est; iudex autem dicitur, quasi jus dicens; jus autem est obiectum justitiæ, ut supra habitum est (quæst. LVII. art. 1.) Et ideo judicium importat, secundum primam nominis impositionem, definitionem, vel determinationem justitiam, sive juris. Quod autem aliquis bene definit aliquid in operibus virtuosis, proprie procedit ex habitu virtutis; sicut castus recte determinat ea quæ pertinent ad castitatem.

Et ideo judicium, quod importat rectam determinationem ejus quod est justum, proprie pertinet ad justitiam. Propter quod Philosophus in V. Ethic. (cap. 14. ante med.) dicit, quod homines ad iudicem confugiunt sicut ad quandam justitiam animatam.

Ad

ARTICULUS II.

Utrum sit licitum judicare.

Infr. art. 3. & 6. & quæst. LXVII. art. 1. & II. dist. XLVIII. quæst. 1. art. 1. & Rom. 1. & I. Cor. 14.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non sit licitum judicare. Non enim insignitur poena nisi pro illicito. Sed iudicantibus imminet poena, quam non iudicantes effugiunt, secundum illud Matth. VII. 1. Nolite iudicare, ut non iudicemini. Ergo judicare est illicitum.

2. Præterea, Rom. XIV. 4. dicitur: Tu quis es, qui iudicas alienum? Servum? Svo domino stat, aut cadit. Dominus autem omnium Deus est. Ergo nulli homini licet iudicare.

3. Præterea, Nullus homo est sine peccato, secundum illud I. Joann. 1. 8. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Sed peccanti non licet iudicare, secundum illud Rom. 11. 1. Insuperabilis est homo omni qui iudicas: in quo enim alterum iudicas, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Ergo nulli est licitum judicare.

Sed contra est quod dicitur Deut. XVI. 18. Iudices, & magistros constitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populum iusto iudicio.

Respondeo dicendum, quod judicium in tantum est licitum, in quantum est justitiæ actus. Sicut autem ex prædictis patet (art. præc.) ad hoc quod judicium sit actus justitiæ, tria requiruntur: primo quidem ut procedat ex inclinatione justitiæ; secundo quod procedat ex auctoritate presidentis; tertio quod proferatur secundum rectam rationem presidentis.

Quodcumque autem horum defuerit, iudicium erit vitiosum, & illicitum: uno quidem modo, quando est contra rectitudinem justitiæ; & sic dicitur iudicium perversum, vel injustum: alio modo, quando homo iudicat in his in quibus non habet auctoritatem; & sic dicitur iudicium usurpatum: tertio modo, quando deest certitudo rationis; puta cum aliquis de his iudicat quæ sunt dubia, vel occulta, propter aliquas leves conjecturas; & sic dicitur iudicium suspiciosum, vel temerarium.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus ibi prohibet iudicium temerarium, quod est de intentione cordis, vel de aliis incertis, ut Augustinus dicit in Lib. II. de serm. Domini. in monte (cap. XVI. 14) vel prohibet ibi iudicium de divinis; de quibus, cum sint supra nos, non debemus iudicare, sed simpliciter ea credere, ut Hilarius dicit super Mat. (can. 16. ad fin.) vel prohibet iudicium quod non

3. Præterea. Si sit alia materia distributiva justitiæ, & alia materia commutativa, propter hoc quod differunt specie, ubi non erit differentia speciei, non debet esse materia diversitas. Sed Philosophus (loc. cit.) ponit unam speciem commutativæ justitiæ, quæ tantum habet multiplicem materiam. Non ergo videtur esse multiplex materia harum specierum.

Sed in contrarium est quod dicitur in V. Ethic. (loc. cit.) quod *una species justitiæ est directiva in distributionibus, & alia in commutationibus.*

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quest. LVIII. art. 9. ad 2. & art. 10.) justitia est circa quasdam operationes exteriores, scilicet distributionem, & commutationem: quæ quidem sunt usus quorundam exteriorum vel rerum, vel personarum, vel etiam operum. Rerum quidem, sicut cum aliquis vel auferit, vel restituit alteri suam rem; personarum autem, sicut cum aliquis in ipsam personam hominis injuriam facit, puta percutiendo, vel commediando, aut etiam eam reverentiam exhibet; operum autem, sicut cum aliquis juste ab alio exigit, vel alteri reddit aliquid opus. Si ergo accipiamus ut materiam utriusque justitiæ ea quorum operationes sunt usus; eadem est materia distributiva, & commutativa justitiæ: nam & res distribui possunt in communi in singulos, & commutari de uno in alium; & etiam est eadem distributio laboriosorum operum, & recompensatio.

Si autem accipiamus ut materiam utriusque justitiæ actiones ipsas principales, quibus utimur personis, rebus, & operibus; sic invenitur utrobique alia materia: nam distributiva justitiæ est directiva distributionum; commutativa vero justitiæ est directiva commutationum, quæ attendi possunt inter duas personas: quarum quædam sunt involuntariæ, quædam vero voluntariæ.

Involuntariæ quidem, quando aliquis utitur re alterius, vel persona, vel opere, eo invito: quod quidem contingit quandoque occulte per fraudem, quandoque etiam manifeste per violentiam. Utrumque autem contingit aut in rem, aut in personam propriam, aut in personam conjunctam. In rem quidem, si occulte unus rem alterius accipiat, & vocatur *furtum*; si autem manifeste, vocatur *rapina*. In personam autem propriam vel quantum ad ipsam consistentiam personæ, vel quantum ad dignitatem ipsius. Si autem quantum ad consistentiam personæ, sic læditur aliquis occulte per doloſam occisionem, seu percussionem, & per veneni exhibitionem; manifeste autem per

(a) Nicolaj. ejus. (b) Al. voluntariam,

manifestam occisionem, aut per incarcerationem, aut verberationem, seu membrumtilationem: quantum autem ad dignitatem personæ læditur aliquis occulte quidem per falsa testimonia, seu detractiones, quibus aliquis auferit famam (a) suam, & per alia hujusmodi; manifeste autem per accusationem in judicio, seu per conviciii illationem. Quantum autem ad personam conjunctam, læditur aliquis in uxore ut in pluribus occulte per adulterium; in servo autem, cum aliquis servum seducit, ut à domino discedat; & hæc etiam manifeste fieri possunt. Et eadem ratio est de aliis personis conjunctis, in quas etiam possunt omnibus modis injuriæ committi, sicut & in personam principalem. Sed adulterium, & servi seductio sunt propria injuriæ circa has personas; taxen quia servus est possessio quædam domini, hoc refertur ad furtum.

Voluntariæ autem commutationes dicuntur, quando aliquis voluntarie transfert rem suam in alterum. Et si quidem simpliciter in alterum transferat rem absque debito, sicut in donatione, non est actus justitiæ, sed liberalitatis. Intantum autem ad justitiam (b) voluntaria translatio pertinet, in quantum est sibi aliquid de ratione debiti. Quod quidem contingit multipliciter. Uno modo, quando quis transfert simpliciter rem suam in alterum pro recompensatione alterius rei, sicut accidit in venditione, & emptione. Alio modo, quando aliquis tradit rem suam alteri, concedens ei usum rei cum debito recuperandi rem. Et si quidem gratis concedit usum rei, vocatur *usus fructus* in rebus, quæ aliquid fructificant; vel simpliciter *mutuum*, sed *commodatum* in rebus quæ non fructificant, sicut sunt denarii, vasa, & hujusmodi. Si vero nec ipse usus gratis conceditur, vocatur *locatio*, & *conductio*. Tertio modo aliquis tradit rem suam ut recuperandam, non ratione usus, sed vel ratione conservationis, sicut in deposito, vel ratione obligationis, sicut cum quis rem suam pignori obligat, seu cum aliquis pro alio fidejubeat. In omnibus autem hujusmodi actionibus, sive voluntariis, sive involuntariis est eadem ratio accipiendi medium secundum æqualitatem recompensationis. Et ideo omnes istæ actiones ad unam speciem justitiæ pertinent, scilicet ad commutativam.

Et per hoc patet responsio ad objecta.

AR-

ARTICULUS IV. 343

Utrum justum sit simpliciter idem quod contrapassum.

V. Eth. lect. 8.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod justum sit simpliciter idem quod contrapassum. Judicium enim divinum est simpliciter justum. Sed hæc est forma divini judicii, ut secundum quod aliquis fecit, patiarur, secundum illud Matth. v. 11. 2. *In quo judicio judicaveritis, judicabimini; & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Ergo justum est simpliciter idem quod contrapassum.

2. Præterea. In utraque justitiæ specie datur aliquid alteri secundum quandam æqualitatem. In respectu quidem ad dignitatem personæ in justitia distributiva: quæ quidem personæ dignitas maxime videtur attendi secundum opera quibus aliqui communitati servant: in respectu autem ad rem, in qua quis damnificatus est, in justitia commutativa. Secundum autem utramque æqualitatem aliquis contrapatitur, secundum quod facit. Ergo videtur quod justum simpliciter sit idem quod contrapassum.

3. Præterea. Maxime videtur quod non oportet aliquem contrapari, secundum quod fecit, propter differentiam voluntarii, & involuntarii: qui enim involuntarie fecit injuriam, minus punitur. Sed voluntarium, & involuntarium, quæ accipiuntur ex parte nostra, non diversificant medium justitiæ, quod est medium rei, & non quoad nos. Ergo justum simpliciter videtur esse idem quod contrapassum.

Sed contra est quod Philosophus in V. Ethic. (cap. v. cir. princ.) probat, non quodlibet justum esse contrapassum.

Respondeo dicendum, quod hoc quod dicitur *contrapassum*, importat æqualem recompensationem passionis ad actionem precedentem: quod quidem propriissime dicitur in passionibus, & actionibus injuriolis, quibus aliquis personam proximam lædit; puta si percute, quod repercutiatur. Et hoc quidem justum determinatur in lege Exod. xx. 23. *Reddet animam pro anima, oculum pro oculo, &c.* Et quia etiam auferre rem alterius est quoddam injustum facere, ideo secundario etiam in his dicitur *contrapassum*, prout scilicet aliquis qui damnus intulit, in re sua etiam ipse damnificatur. Et hoc etiam justum damnus continetur in lege Exod. xx. 1. *Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit, vel vendiderit; quinque boves pro uno bove restituet; & quatuor oves pro una ove.* Tertio vero transferitur nomen *contrapassii* ad

voluntarias commutationes, in quibus utriusque est actio, & passio; sed *voluntaria* diminuit de ratione passionis, ut dictum est (quest. LIX. art. 3.)

In omnibus autem his debet fieri secundum rationem justitiæ commutativæ recompensatio secundum æqualitatem, ut scilicet passio recompensata sit æqualis actioni. Non autem semper esse æqualis, si idem specio aliquis pateretur quod fecit. Nam primo quidem cum aliquis injuriose lædit alterius personam majorem, major est actio quam passio ejusdem speciei quam ipse pateretur: & ideo ille qui percute principem, non solum repercutitur, sed multo gravior punitur. Similiter etiam cum quis aliquem involuntarium in re sua damnificat, major est actio quam esset passio, si sibi sola res illa auferretur: quia ipse qui damnificavit alium in re sua, nihil damnificaretur: & ideo punitur in hoc quod multipliciter restituit: quia etiam non solum damnificavit personam privam, sed republicam, ejus tutelæ securitatem infringens.

Similiter etiam nec in commutationibus voluntariis esse semper æqualis passio, si quis daret rem suam, accipiens rem alterius: quia forte res alterius est multo major quam sua. Et ideo oportet secundum quandam proportionatam commensurationem ad æqualem passionem actioni in commutationibus; ad quod inventa sunt numismata. Et sic *contrapassum* est commutativum justum.

Quod in distributiva justitia locum non habet: quia in distributiva justitia non attenditur æqualitas secundum proportionem rei ad rem, vel passionis ad actionem, unde dicitur *contrapassum*; sed secundum proportionalitatem rerum ad personas, ut supra dictum est (art. 2. huj. quest.)

Ad primum ergo dicendum, quod illa forma divini judicii attenditur secundum rationem commutativæ justitiæ, prout scilicet recompensantur præmia meritis, & supplicia peccatis.

Ad secundum dicendum, quod si aliquid qui communitati servisset, retribuere aliquid pro servitio impenso, non esset hoc distributivæ justitiæ, sed commutativæ. In distributiva enim justitia non attenditur æqualitas ejus quod quis accipit, ad id quod ipse impendit, sed ad id quod alius accipit, secundum modum utriusque personæ.

Ad tertium dicendum, quod quando actio injuriosa est voluntaria, excedit injuriam; & sic accipitur ut major res: unde oportet majorem penam ei recompensari, non secundum differentiam quoad nos, sed secundum differentiam rei.

QUÆS.

ARTICULUS V.

338

Utrum sit semper secundum leges scriptas iudicandum.

Inf. art. 6. cor.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod non sit semper secundum leges scriptas iudicandum. Semper enim vitandum est injustum iudicium. Sed quandoque leges scriptæ continent injusitiam, secundum illud Isa. x. 1. *Ue qui condunt leges iniquas, & scribentes injusitiam scripserunt.* Ergo non semper est secundum leges scriptas iudicandum.

2. Præterea. Iudicium oportet esse de singularibus eventibus. Sed nulla lex scripta potest omnes singulares eventus comprehendere, ut patet per Philosophum in V. Ethic. (cap. x.) Ergo videtur quod non semper sit secundum leges scriptas iudicandum.

3. Præterea. Lex ad hoc scribitur ut sententia legislatoris manifestetur. Sed quandoque contingit quod si ipse legislator præsens esset, aliter iudicaret. Ergo non est semper secundum leges scriptas iudicandum.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de vera relig. (cap. xxxi. à med.) *In istis temporibus legitur, quoniam de his homines iudicant, cum est institutum, cum tamen fuerint instituta, & firmata, non licet iudicibus de eis iudicare, sed secundum ipsa.*

Respondet dicendum, quod, sicut dictum est (art. 1. huj. quæst.) iudicium nihil aliud est quam quedam definitio, vel determinatio ejus quod iustum est. Fit autem aliquid iustum dupliciter: uno modo ex ipsa natura rei, quod dicitur *jus naturale*; alio modo ex quodam condito inter homines quod dicitur *jus positivum*, ut supra habitum est (quæst. LVII. art. 2.) Leges autem scribuntur ad utriusque juris declarationem; aliter tamen & aliter: nam legis scriptura jus quidem naturale continet, sed non instituit, non enim habet robur ex lege, sed ex natura; jus autem positivum scriptura legis & continet, & instituit, dans ei auctoritatis robur.

Et ideo necesse est quod iudicium fiat secundum leges scripturas: alioquin iudicium deiceret vel a iusto naturali, vel a iusto positivo.

Ad primum ergo dicendum, quod lex scripta sicut non dat robur juri naturali, ita nec potest ejus robur minuere, vel auferre: quia nec voluntas hominis potest immutare naturam. Et ideo si scriptura legis contineat aliquid contra jus naturale, injusta est, nec habet vim obligandi. Ibi enim jus positivum locum habet, ubi quantum ad jus naturale nihil differt, utrum sic vel aliter fiat, sicut supra habitum

est (quæst. LVII. art. 2. ad 2.) Et ideo nec tales scripturæ leges dicuntur, sed potius legis corruptiones, ut supra dictum est (1. 2. quæst. xcv. art. 2.) Et ideo secundum eas non est iudicandum.

Ad secundum dicendum, quod sicut leges iniquæ secundum se contrariantur juri naturali vel semper, vel ut in pluribus; ita etiam leges quæ sunt recte positæ, in aliquibus casibus deficiunt; in quibus si servarentur, essent contra jus naturale. Et ideo in talibus non est secundum litteram legis iudicandum, sed secundum litteram legis iudicandum, quam intendit legislator. Unde Jurisperitus dicit (Modestinus in Resp. Lib. VIII. ex quo refertur in ff. Lib. I. tit. 3. leg. 25.) *Nulla ratio juris, aut æquitate benignitas patitur, ut quæ aliter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos durior interpretatione contra ipsorum commodum producantur ad severitatem; & in talibus etiam legislator aliter iudicaret; & si considerasset, lege determinasset.*

Et per hoc patet responso ad tertium.

ARTICULUS VI.

339

Utrum iudicium per usurpationem reddatur perversum.

Sup. art. 2. cor. & inf. quæst. LXVII. art. 1. & IV. dist. XLII. quæst. 111. art. 3. quæst.

4. & dist. XLVIII. quæst. 1. art. 1. cor.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod iudicium per usurpationem non reddatur perversum. Iustitia enim est rectitudo quedam in agendis. Sed nihil deperit veritati, à quocumque dicatur; sed à quocumque est accipienda. Ergo etiam nihil deperit iustitiæ, à quocumque iustum determinetur, quod pertinet ad rationem iudicii.

2. Præterea. Peccata punire ad iudicium pertinet. Sed aliqui laudabiliter leguntur peccata punisse, qui tamen auctoritatem non habebant super illos, quos puniebant; sicut Moyses occidendo Ægyptium, ut habetur Exod. 11. & Phinees filius Eleazari Zambræ filium Salumi, ut legitur Num. xxv. & reputatum est ei ad iustitiam, ut dicitur in Psalm. cv. Ergo usurpatio iudicii non pertinet ad injusitiam.

3. Præterea. Potestas spiritualis distinguitur à temporali. Sed quandoque prelati habentes spirituales potestatem intrinsemitur se de his quæ pertinent ad seculares potestates. Ergo usurpatum iudicium non est illicitum.

4. Præterea. Sicut ad recte iudicandum requiritur auctoritas, ita etiam & iustitia iudicantis, & scientia, ut ex supradictis patet

ter (art. 2. huj. quæst.) Sed non dicitur iudicium esse injustum, si aliquis iudicet non habens habitum iustitiæ, vel non habens scientiam juris. Ergo etiam neque iudicium usurpatum, quod fit per defectum auctoritatis, semper erit injustum.

Sed contra est quod dicitur Rom. xiv.

4. *Tu quis es, qui iudicas alienum servum?*

Respondet dicendum, quod cum iudicium sit ferendum secundum leges scriptas, ut dictum est (art. præc.) ille qui iudicium feret, legis dictum quodammodo interpretatur applicando ipsum ad particulare negotium. Cum autem ejusdem auctoritatis sit legem interpretari, & legem condere, sicut lex condendi non potest nisi publica auctoritate, ita nec iudicium ferri potest nisi publica auctoritate: quæ quidem se extendit ad eos qui communitati subduntur.

Et ideo sicut injustum esset ut aliquis constringeret alium ad legem servandam, quæ non esset publica auctoritate sancita; ita etiam injustum est, si aliquis compellat aliquem ferre iudicium quod publica auctoritate non fertur.

Ad primum ergo dicendum, quod pronuntiatio veritatis non importat (a) compulsionem ad hoc quod suscipiatur; sed liberum est unicuique eam recipere, vel non recipere, prout vult; sed iudicium importat quandam impulsionem: & ideo injustum est quod aliquis iudicetur ab eo qui publicam auctoritatem non habet.

Ad secundum dicendum, quod Moyses videtur Ægyptium occidisse, quasi ex inspiratione divina auctoritatem adeptus, ut videtur per hoc quod dicitur Act. vii. 24. quod percussit Ægyptio, affirmabat Moyses intellegere fratres suos, quoniam Dominus per manum ipsius daret salutem (b) *Isaël.*

Vel potest dici, quod Moyses occidit Ægyptium, defendendo eum qui injuriam patiebatur, cum moderamine inculpate tuleret. Unde Ambrosius dicit in Lib. I. de offic. (cap. xxxvi. in princ.) quod *qui non repellit injuriam à facie, cum patitur, tam est in vitio quam ille qui facit; & induxit exemplum Moysi.*

Vel potest dici, sicut dicit Augustinus in questionibus Exodi (Lib. II. quæst. 11. & Lib. XXII. cont. Faust. cap. lxx.) quod *sicut terra ante utilis semina herbarum inutitium fertilitate laudatur; sic illud Moysi factum vitiosum quidem fuit, sed magna fertilitatis signum gerebat; in quantum scilicet erat signum virtutis ejus, quæ populum liberatum erat. De Phinees autem dicendum est, quod ex inspiratione divina zelo Dei commotus hoc fecit.*

8. Thom. Op. Tom. III.

(a) Ita committitur. Cod. Alcan. & Theologi

(b) Vulgata illi.

cit: quia vel licet nondum esset summus Sacerdos, erat tamen filius summi Sacerdotis; & ad eum hoc iudicium pertinebat, sicut & ad alios iudices, quibus hoc erat præceptum.

Ad tertium dicendum, quod potestas secularis subditur spirituali, sicut corpus animæ: & ideo non est usurpatum iudicium si spiritualis prelati se intrinsemitur de temporalibus quantum ad ea in quibus subditur ei secularis potestas, vel quæ ei à seculari potestate relinquuntur.

Ad quartum dicendum, quod habitus scientiæ, & iustitiæ sunt perfectiones singularis persone: & ideo per eorum defectum non dicitur usurpatum iudicium, sicut per defectum publicæ auctoritatis, quæ quæ iudicium vim coactivam habet.

QUÆSTIO LXI.

De partibus iustitiæ.

in quatuor articulis divisa.

DEinde considerandum est de partibus iustitiæ: & primo de partibus subiectivis, quæ sunt species iustitiæ, scilicet distributiva, & commutativa: secundo de partibus quasi integralibus; tertio de partibus quasi potentialibus, scilicet de virtutibus adiunctis. Circa primum occurrit duplex consideratio. Prima de ipsis iustitiæ partibus. Secunda de vicis oppositis. Et quia restititio videtur esse actus commutativæ iustitiæ, primo considerandum est de distinctione iustitiæ commutativæ & distributivæ; secundo de restitutione.

Circa primum quaruntur quatuor.

Primo, utrum fiat duæ species iustitiæ, scilicet iustitia distributiva, & commutativa.

Secundo, utrum eodem modo in eis modum accipiat.

Tertio, utrum sit earum uniformis, vel multiplex materia.

Quarto, utrum secundum aliquam earum specierum iustum sit idem quod contra-

trarium.

Ad primum dicendum, quod iustitia

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

est actus iustitiæ, qui est actus iustitiæ

ARTICULUS I. 340

Utrum convenienter ponantur due species justitiæ, scilicet commutativa, & distributiva.

1. P. q. XXI. art. 1. cor. & III. dist. XXXIII. quest. 111. art. 4. q. 5. & IV. dist. XLVI. quest. 1. art. 3. quest. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter ponantur due species justitiæ, justitia distributiva, & commutativa. Non enim potest esse justitiæ species quod multitudinè nocet; cum justitia ad bonum commune ordinetur. Sed distribuere bona communia in multos, nocet bono communi multitudinis, tum quia exhauriuntur opes communes, tum etiam quia mores hominum corrumpuntur: dicit enim Tullius in Lib. II. de offic. (in tit. *Duplex liberalitatis genus* &c.) *Sic detergit qui accipit, & ad idem semper expectandum paratior.* Ergo distributio non pertinet ad aliquam justitiæ speciem.

2. Præterea. Justitiæ actus est reddere unicuique quod suum est, ut supra habitum est (quæst. LVIII. art. 11.) Sed in distributione non redditur alicui quod suum erat, sed de novo appropriatur sibi id quod erat commune. Ergo hoc ad justitiam non pertinet.

3. Præterea. Justitia non solum est in principe, sed etiam in subditis, ut supra habitum est (quæst. LVIII. art. 6.) Sed distribuere semper ad principem pertinet. Ergo distributio non pertinet semper ad justitiam.

4. Præterea. *Distributum justum est bonorum communium*, ut dicitur in V. Ethic. (cap. 11. circ. fin. & cap. 111.) Sed communia pertinent ad justitiam legalem. Ergo justitia distributiva non est species justitiæ particularis, sed justitiæ legalis.

5. Præterea. *Unum, & multa non diversificant speciem virtutis.* Sed justitia commutativa consistit in hoc quod aliquid redditur uni; justitia vero distributiva in hoc quod aliquid datur multis. Ergo non sunt diversæ species justitiæ.

Sed contra est quod Philosophus in V. Ethic. (cap. 11. circ. fin.) ponit duas partes justitiæ, & dicit, quod *una est directiva in distributionibus, alia in commutationibus.*

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (quæst. LVIII. art. 7. & 8.) justitia particularis ordinatur ad aliquam privatam personam; quæ comparatur ad communitatem sicut pars ad totum. Potest autem ad aliquam partem duplex ordo attendi. Unus quidem partis ad partem; cui similis est ordo unius private personæ ad aliam; & hunc ordinem dirigit commutativa justitia, quæ consistit in

his quæ mutuo sunt inter duas personas ad invicem.

Alius ordo attenditur totius ad partes: & huic ordini assimilatur ordo ejus quod est commune ad singulas personas: quem quidem ordinem dirigit justitia distributiva, quæ est distributiva communium secundum proportionalitatem. Et ideo due sunt justitiæ species, scilicet distributiva, & commutativa.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut in largitionibus privatarum personarum commendatur moderatio, effusio vero culpatur; ita etiam in distributione communium bonorum est moderatio servanda: in quo dirigit justitia distributiva.

Ad secundum dicendum, quod sicut pars, & totum quodammodo sunt idem, ita id quod est totius, quodammodo est partis: & ita cum ex bonis communibus aliquid in singulos distribuitur, quilibet aliquo modo recipit quod suum est.

Ad tertium dicendum, quod actus distributionis, qui est communium bonorum, pertinet solum ad præsentem communibus bonis; sed tamen justitia distributiva est etiam in subditis, quibus distribuitur, in quantum scilicet sunt contenti justa distributione: quamvis etiam distributio quandoque fiat bonorum communium, non quidem civitatis, sed uni familiæ; quorum distributio fieri potest auctoritate alicujus private personæ.

Ad quartum dicendum, quod motus accipit speciem a termino ad quem. Et ideo ad justitiam legalem pertinet ordinare ea quæ sunt privatarum personarum, in bonum commune; sed ordinare è contrario bonum commune ad personas particulares per distributionem, est justitia particularis.

Ad quintum dicendum, quod justitia distributiva, & commutativa non solum distinguuntur secundum unum, & multa, sed secundum diversam debiti rationem. Alio enim modo debetur alicui id quod est commune, & alio modo id quod est proprium.

ARTICULUS II. 341

Utrum medium eodem modo accipitur in justitia distributiva, & commutativa.

Inf. art. 4. cor. fin. & II. dist. XXVII. art. 3. cor. & dist. XXII. quest. 1. art. 3. quest. 2. & ver. quest. 1. art. 13. ad 7.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod medium eodem modo accipitur in justitia distributiva, & commutativa. Utraque enim sub justitia particulari continetur, ut dictum est (art. præc.) Sed in omnibus temperantiæ, vel fortitudinis partibus accipitur

tino modo medium. Ergo etiam eodem modo medium est accipiendum in justitia distributiva, & commutativa.

2. Præterea. Forma virtutis moralis in medio consistit, quod secundum rationem determinatur. Cum ergo unius virtutis sit una forma, videtur quod in utraque sit eodem modo medium accipiendum.

3. Præterea. In justitia distributiva accipitur medium attendendo diversam dignitatem personarum. Sed dignitas personarum attenditur etiam in commutativa justitia, sicut in punitioibus: plus enim punitur qui percutit principem, quam qui percutit privatam personam. Ergo eodem modo accipitur medium in utraque justitia.

Sed contra est quod Philosophus dicit in V. Ethic. (cap. 111.) quod *in justitia distributiva accipitur medium secundum geometricam proportionalitatem; in commutativa autem secundum arithmetica.*

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) in distributiva justitia datur aliquid alicui private personæ, in quantum id quod est totius, est debitum parti: quod quidem tanto majus est, quanto ipsa pars majorem principalitatem habet in toto. Et ideo in distributiva justitia tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto illa persona majorem habet principalitatem in communitate. Quæ quidem principalitas (a) in Aristocratica communitate attenditur secundum virtutem, in Oligarchica secundum divitias, in Democratica secundum libertatem, & in aliis aliis. Et ideo in justitia distributiva non accipitur medium secundum æqualitatem rei ad rem, sed secundum proportionem rerum ad personas; ut scilicet sicut una persona excedit aliam, ita etiam res quæ datur uni personæ, excedat rem quæ datur aliis. Et ideo dicit Philosophus (Lib. V. Eth. cap. 111.) quod tale medium est secundum *geometricam proportionalitatem*, in qua attenditur æquale, non secundum quantitatem, sed secundum proportionem: sicut si dicamus, quod sicut se habent sex ad quatuor, ita se habent tria ad duo, quia utrobique est æqualiter proportio, in qua majus habet totum minus, & mediam partem ejus; non autem est æqualitas excessus secundum quantitatem, quia sex excedunt quatuor in duobus, tria vero excedunt duo in uno.

Sed in commutationibus redditur aliquid alicui singulari personæ propter rem ejus, quæ accepta est; ut maxime patet in emptione, & venditione, in quibus primo invenitur ratio commutationis. Et ideo oportet adæquare rem rei, ut quanto iste plus habet, quam suum

S. Th. Op. Tom. III.

(a) *Uta cod. Tarraç. Alcan. aliiq. Al. in Aristocratica, . . . Oligarchia, . . . Democratica.*

fit, de eo quod est alterius, tantundem restituitur ei cujus est. Et sic fit æqualitas secundum *arithmetica medietatem*, quæ attenditur secundum parum quantitatis excessum. Sicut quinquæ est medium inter sex, & quatuor in unitate enim excedit, & exceditur. Si ergo à principio uterque habeat quinquæ, & unus eorum accipit unum de eo quod est alterius, unus (scilicet accipiens) habebit sex, & alii relinquuntur quatuor. Erat ergo justitia, si uterque reducatur ad medium, ut accipiat unum ab eo qui habet sex, & detur ei qui habet quatuor: sic enim uterque habebit quinquæ, quod est medium.

Ad primum ergo dicendum, quod in aliis virtutibus moralibus accipitur medium secundum rationem, & non secundum rem; sed in justitia accipitur medium rei: & ideo secundum diversitatem rerum diversimode medium accipitur.

Ad secundum dicendum, quod generalis forma justitiæ est equalitas, in qua convenit justitia distributiva cum commutativa; in una tamen invenitur æqualitas secundum proportionalitatem geometricam, in alia secundum arithmetica.

Ad tertium dicendum, quod in actionibus, & passionibus conditio persone facit ad quantitatem rei: major enim est injuria, si percutiatur princeps, quam si percutiatur privata persona. Et ideo conditio persone in distributiva justitia attenditur secundum sex; in commutativa autem, secundum quod per hoc diversificatur res.

ARTICULUS III. 342

Utrum materia utriusque justitiæ sit diversa.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod materia utriusque justitiæ non sit diversa. Diversitas enim materiæ facit diversitatem virtutis, ut patet in temperantia, & fortitudine. Si ergo distributivæ justitiæ, & commutativæ sit diversa materia, videtur quod non contineantur sub una virtute, scilicet sub justitia.

2. Præterea. Distributio quæ pertinet ad justitiam distributivam, est pecuniæ, vel honoris, vel aliorum, quæcumque *dispariter possunt inter eos qui civitate communicant*, ut dicitur in V. Ethic. (cap. 11. circ. fin.) quorum etiam est commutatio inter personas ad invicem; quæ pertinet ad commutativam justitiam. Ergo non est diversa materia distributivæ, & commutativæ justitiæ.

3. Præ-

non fit ex benevolentia, sed ex animi amaritudine, ut Chrysoſtomus dicit (altus hom. xviii. in op. imperf. circ. princ.)

Ad ſecundum dicendum, quod iudex conſtituitur ut miniſter Dei: unde dicitur Deuter. 1. 16. *Quod iuſtum eſt, iudicare*: & poſtea ſubdit, *quia Dei eſt iudicium*.

Ad tertium dicendum, quod illi qui ſunt in gravibus peccatis, non debent iudicare eos qui ſunt in eſſem peccatis, vel minoribus, ut Chryſoſtomus (alius Auctor) dicit ſuper illud Matth. vii. *Nolite iudicare* (hom. xxi. v. oper. imp. in Matth. parum à princ.) Et præcipue hoc eſt intelligendum, quando illa peccata ſunt publica, quia ex hoc generatur ſcandalum in cordibus aliorum. Si autem non ſunt publica, ſed occulta, & neceſſitas iudicandi imminet propter officium poteſt cum humilitate, & timore vel arguere, vel iudicare. Unde Auguſtinus dicit in Lib. II. de ſerm. Domini in monte (cap. xix. circ. med.) *Si invenimus nos in eodem vitio eſſe, congemiscamus, & ad pariter conandum inveniamus*. Nec tamen propter hoc homo ſe ſeipſum condemnat, ut novam condemnationis meritum ſibi acquirat; ſed quia condemnat alium, offendit ſe ſimiliter condemnabilem eſſe propter idem peccatum, vel ſimile.

ARTICULUS III. 336

Utrum iudicium ex ſuſpitione procedens fit illicitum.

Locis ſupra art. 2. inductis, & quodl. xii. artic. 25.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod iudicium ex ſuſpitione procedens non fit illicitum. Suſpicio enim videtur eſſe opinio incerta de aliquo malo: unde & Philoſophus in VI. Ethic. (cap. 111.) ponit, quod *ſuſpicio ſe habet & ad verum & ad falſum*. Sed de ſingularibus contingentibus non poteſt haberi opinio niſi incerta. Cum ergo iudicium humanum fit circa humanos actus, qui ſunt in ſingularibus, & contingentibus, videtur quod nullum iudicium eſſet licitum, ſi ex ſuſpitione iudicare non liceret.

2. Præterea. Per iudicium illicitum fit aliqua injuria proximo. Sed ſuſpicio mala in ſola opinione hominis conſiſtit; & ſic non videtur ad injuriam alterius pertinere. Ergo ſuſpicionis iudicium non eſt illicitum.

3. Præterea. Si fit illicitum, oportet quod ad injuſtitiam reducat: quia iudicium eſt actus juſtitie, ut dictum eſt (art. 1. huj. q.) Sed injuſtitia ex ſuo genere ſemper eſt peccatum mortale, ut ſupra habitum eſt (q. lxx. art. 4.) Ergo ſuſpicionis iudicium eſſet ſem-

per peccatum mortale, ſi eſſet illicitum. Sed hoc eſt falſum: quia ſuſpicionis vitare non poſſumus, ut dicit Gloſſa Auguſtini (ord. tract. xc. in Joann. ante med.) ſuper illud I. Cor. iv. *Nolite ante tempus judicare*. Ergo iudicium (ſuſpicioſum non videtur eſſe illicitum.

Sed contra eſt quod Chryſoſtomus (alius Auctor) ſuper illud Matth. vii. *Nolite iudicare*, & (hom. xvi. iv in op. imperf. in princ. cip.) dicit: „ Dominus hoc mandato non prohibet, Chriſtianos ex benevolentia alios, corrumpere, ſed ne per jactantiam juſtitie, ſuſ Chriſtiani Chriſtianos deſpiciant, ex ſolus, ſed plerumque ſuſpicionibus odientes ceteros, & condemnantes.

Reſpondeo dicendum, quod, ſicut Tullius dicit, ſuſpicio importat opinionem mali, quando ex levis indicis procedit: & contingit ex tribus. Uno quidem modo ex hoc quod aliquis in ſeipſo malus eſt; & ex hoc ipſo, quaſi conſcius ſuae malitie, facilius de aliis malum opinatur, ſecundum illud Eccl. x. 3. *In via ſtultus ambulat, cum ipſe fit ſuſpicioſus, omnia ſtultor eſtimat*. Alio modo provenit ex hoc quod aliquis male afficitur ad alterum: cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut irascitur, vel invidet ei, ex levis ſignis opinatur mala de ipſo: quia uniſquiſque facilius credit quod appetit. Tertio modo provenit ex longa experientia: unde Philoſophus dicit in II. Rhet. (cap. xiiii. parum à princ.) *quod ſenes ſunt maxime ſuſpicioſi, quia multos experti ſunt aliorum defectus*.

Prima autem dæ ſuſpicionis cauſe manifeſte pertinent ad perverſitatem aſſectus; tertia vero cauſa diminuit rationem ſuſpicionis, inquantum experientia ad certitudinem proſicit, quæ eſt contra rationem ſuſpicionis. Et ideo ſuſpicio vitium quoddam importat; & quanto magis procedit ſuſpicio, tanto magis eſt vitioſa.

Eſt autem triplex gradus ſuſpicionis. Primus quidem gradus eſt ut homo ex levis indicis de bonitate alicujus dubitare incipiat: & hoc eſt veniale, & leve peccatum: pertinet enim ad tentationem humanam, ſine qua vita iſta non ducitur, ut habetur in Gloſſa (ord. Aug. cir. in arg. 3.) ſuper illud I. ad Cor. iv. *Nolite ante tempus judicare*. Secundus gradus eſt cum aliquis pro certo malitiam alterius æſtimat ex levis indicis: & hoc ſi fit de aliquo gravi, eſt peccatum mortale, inquantum non eſt ſine contemptu proximi: unde Gloſſa ibidem ſubdit: *Si ergo ſuſpicionis vitare non poſſumus, quia homines ſumus; iudicia tamen, ideſt deſinitiva, formalque ſententia continere debemus*. Tertius gradus eſt cum aliquis iudex ex ſuſpitione procedit ad aliquem condemnandum: & hoc directe ad injuſtitiam pertinet, unde eſt peccatum mortale.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod in humanis actibus invenitur aliqua certitudo, non quidem ſicut in demonſtrativis, ſed ſecundum quod convenit tali materie, puta cum aliquid per idoneos teſtes probatur.

Ad ſecundum dicendum, quod ex hoc ipſo quod aliquis malam opinionem habet de alio, ſine cauſa ſufficienti, indebite contemnit ipſum; & ideo injuriatur ei.

Ad tertium dicendum, quod quia juſtitia, & injuſtitia eſt circa exteriores operationes, ut dictum eſt (quæſt. lviii. art. 9. & quæſt. lxx. art. 2.) tunc iudicium ſuſpicioſum directe ad injuſtitiam pertinet quando ad actum exterioriorem procedit: & tunc eſt peccatum mortale, ut dictum eſt (in corp. art.) Iudicium autem interius pertinet ad injuſtitiam, ſecundum quod comparatur ad exterior iudicium, ut actus interior ad exteriori, ſicut concupiſcentia ad fornicationem, & ira ad homicidium.

ARTICULUS IV. 337

Utrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod dubia non ſint in meliorem partem interpretanda. Iudicium enim magis debet eſſe de eo quod in pluribus accidit. Sed in pluribus accidit quod aliqui male agant: quia ſtultorum eſt numerus infinitus, ut dicitur Eccl. 1. 15. *proxi enim ſunt ſenſus hominis ad malum ab adolescentia ſua*, ut dicitur Gen. vii. 21. Ergo dubia magis debemus interpretari in malum quam in bonum.

2. Præterea. Auguſtinus dicit (Lib. I. de doct. chriſt. cap. xxviii. in princ.) *quod ille pie, & juſte vivit qui verum integer eſt aſſimator, in neutram partem declinando*. Sed ille qui interpretatur in melius quod dubium eſt declinat in alteram partem. Ergo hoc non eſt faciendum.

3. Præterea. Homo debet diligere proximum ſicut ſeipſum. Sed circa ſeipſum homo debet dubia interpretari in pejorem partem, ſecundum illud Job ix. 23. *Verbar omnia opera mea*. Ergo videtur quod ea quæ ſunt dubia circa proximos ſint in pejorem partem interpretanda.

Sed contra eſt quod Rom. xiv. ſuper illud, *Qui non manducat, manducantem non iudicat*, dicit Gloſſa (ord. Aug. Lib. II. de ſerm. Dom. in monte cap. xviii. in princ.) „ Dubia in meliorem partem ſunt interpretanda. “ Reſpondeo dicendum, quod, ſicut dictum eſt (art. præc. ad 2.) ex hoc ipſo quod aliquis habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, injuriatur ei, & contemnit ipſum.

Nullus autem debet alium contemnere, vel momentum quodcumque inferre abſque cauſa cogente. Et ideo ubi non apparent manifeſta indicia de malitia alicujus, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod poteſt contingere quod ille qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallatur; ſed melius eſt quod aliquis frequentius fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo homine bono: quia ex hoc fit injuria alicui, non autem ex primo.

Ad ſecundum dicendum, quod aliud eſt iudicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio enim in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipſus rei, de qua iudicamus, cui nihil nocet qualitercumque iudicemus de ipſa; ſed attenditur ibi ſolum bonum iudicantis, ſi vere iudicat, vel malum, ſi falſo: quia verum eſt bonum intellectus, falſum autem eſt malum ipſius, ut dicitur in VI. Ethic. (cap. 11.) & ideo unuſquiſque debet niti ad hoc quod de rebus iudicet, ſecundum quod ſunt. Sed in iudicio quo iudicamus de hominibus, præcipue attenditur bonum, & malum ex parte eius de quo iudicatur: qui hoc ipſo honorabilis habetur: quod bonus iudicatur, & contemptibilis, ſi iudicatur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio quod hominem iudicemus bonum, niſi manifeſta ratio in contrarium appareat. Ipſi autem homini iudicanti falſum, iudicium quo bene iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipſius, ſicut nec ad eius perfectionem pertinet ſecundum ſe cognoscere veritatem ſingularium contingentium; ſed magis pertinet ad bonum aſſectum.

Ad tertium dicendum, quod interpretari aliquid in deteriorem, vel meliorem partem, contingit dupliciter. Uno modo per quamdam ſuppoſitionem: & ſic, cum debemus aliquibus malis adhibere remedium ſive noſtris, ſive alienis, expedit ad hoc ut ſecurius remedium apponatur, quod ſupponatur id quod eſt deterius: quia remedium quod eſt efficax contra majus malum, multo magis eſt efficax contra minus malum. Alio modo interpretatur aliquid in bonum, vel malum, deſiniendo, ſive determinando: & ſic in rerum iudicio debet aliquis niti ad hoc ut interpretetur unumquodque, ſecundum quod eſt; in iudicio autem perſonarum, ut interpretetur in melius, ſicut dictum eſt (in corp. art. & ad 2.)

AR

QUÆSTIO LXII.

De restitutione.
In isto articulo divisa.

DEinde considerandum est de restitutione: & circa hoc queruntur octo.

Primo, cuius actus sit.
 Secundo, utrum necesse sit ad salutem, omne ablatum restitui.

Tertio, utrum oporteat illud multiplicatum restituere.

Quarto, utrum oporteat restitui quod quis non abstulit.

Quinto, utrum oporteat restitui ei à quo acceptum est.

Sexto, utrum oporteat restituere eum qui accepit.

Septimo, utrum aliquem alium.

Octavo, utrum sit statim restituendum.

ARTICULUS I. 344

Utrum restituito sit actus iustitiæ commutativæ.

Infr. art. 5. corp.

AD primum sic proceditur. Videtur quod restituito non sit actus iustitiæ commutativæ. Iustitia enim respicit rationem debiti. Sed sicut donatio potest esse ejus quod non debetur, ita etiam & restituito. Ergo restituito non est actus alicujus partis iustitiæ.

2. Præterea. Illud quod jam transit, & non est, restitui non potest. Sed iustitia, & iniustitia sunt circa quadam actiones, & passiones, quæ non manent, sed transeunt. Ergo restituito non videtur esse actus alicujus partis iustitiæ.

3. Præterea. Restituito est quasi quadam recompensatio ejus quod subtrahum est. Sed aliquid potest homini subtrahi non solum in commutatione, sed etiam in distributione, puta cum aliquis distribuens minus dat alicui quam debeat habere. Ergo restituito non magis est actus commutativæ iustitiæ quam distributivæ.

Sed contra: restituito ablationi opponitur. Sed ablatio rei alienæ est actus iniustitiæ circa commutationes. Ergo restituito ejus est actus iustitiæ, quæ est in commutationibus directiva.

Respondeo dicendum, quod restituere nihil aliud esse videtur quam iterato aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ: & ita in restitutione attenditur equalitas iustitiæ secundum recompensationem rei ad rem, quod pertinet ad iustitiam commutativam.

(a) *Al. sui.* (b) *Al. ut si quanto minus, &c.*

Et ideo restituito est actus commutativæ iustitiæ, quando scilicet res unius ab alio habetur vel per voluntatem ejus, sicut in mutuo, vel deposito; vel contra voluntatem ejus, sicut in rapina, vel furto.

Ad primum ergo dicendum, quod illud quod alteri non debetur, non est proprie loquendo ejus, etsi aliquando ejus fuerit: & ideo magis videtur esse nova donatio, quam restituito, cum quis alteri reddit quod ei non debetur. Habet tamen aliquam similitudinem restitutionis: quia res materialiter eadem est; non tamen est eadem secundum formalem rationem, quam respicit iustitia, quod est esse suum alicujus. Unde nec proprie restituito dicitur.

Ad secundum dicendum, quod nomen restitutionis, in quantum importat iterationem quadam, supponit rei identitatem. Et ideo secundum primam impositionem nominis, restituito videtur locum habere præcipue in rebus exterioribus, quæ manentes eadem & secundum substantiam, & secundum jus domini, ab uno possunt ad alium devenire. Sed sicut ab hujusmodi rebus nomen commutationis translaturum est ad actiones, vel passiones, quæ pertinent ad reverentiam, vel injuriam alicujus personæ, seu nocumentum, vel profectum, ita etiam nomen restitutionis derivatur ad hæc, quæ licet realiter non manent, tamen manent in effectu vel corporali, puta cum ex percussione laeditur corpus, vel qui est in opinione hominum, sicut cum aliquis verbo opprobioso remanet infamatus, vel etiam minoratus in suo honore.

Ad tertium dicendum, quod recompensatio, quam facit distribuens ei cui dedit minus quam debuit, fit per comparisonem (a) rei ad rem; (b) ut quanto minus habuit quam debuit, tanto plus ei detur: & ideo jam pertinet ad iustitiam commutativam.

ARTICULUS II. 345

Utrum sit necessarium ad salutem quod fiat restituito ejus quod ablatum est.

IV. dist. xv. quæst. 1. art. 8. quæst. 2. & quodl. XII. art. 6.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod non sit necessarium ad salutem quod fiat restituito ejus quod ablatum est. Quod enim est impossibile, non est de necessitate salutis. Sed aliquando impossibile est restituere id quod est ablatum, puta cum aliquis abstulit alicui membrum, vel vitam. Ergo non videtur esse de necessitate salutis quod aliquis restituat quod alteri abstulit.

2. Præterea.

2. Præterea. Committere aliquod peccatum non est de necessitate salutis: quia sic homo esse perplexus. Sed quandoque illud quod auferitur, non potest restitui sine peccato; puta cum aliquis alicui famam abstulit verum dicendo. Ergo restituere ablatum non est de necessitate salutis.

3. Præterea. Quod factum est, non potest fieri ut factum non fuerit. Sed aliquando alicui auferitur honor suæ personæ ex hoc ipso quod passus est ab aliquo iniuste vituperante eum. Ergo non potest ei restitui quod ablatum est: & ita non est de necessitate salutis restituere ablatum.

4. Præterea. Ille qui impedit aliquem ab aliquo bono consequendo, videtur ei auferre: quia quod medicum desit, quasi nihil desit videtur, ut Philosophus dicit in II. Physic. (text. 56.) Sed cum aliquis impedit aliquem ut non consequatur præbendam, vel aliquid hujusmodi, non videtur quod teneatur ei restitutionem præbendam: quia quandoque non potest. Non ergo restituere ablatum est de necessitate salutis.

Sed contra est quod Augustinus dicit in epistola ad Macedonium (CLIII. al. LIV. parum à med. & hab. caus. XIV. quæst. VI. cap. Si res: Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur, penitentia non agitur, sed finalatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si (ut dixi) restitui potest.

Respondeo dicendum, quod restituito, sicut dictum est (art. præc.) est actus iustitiæ commutativæ, quæ in quadam æqualitate consistit. (a) Et ideo restituere importat redditionem illius rei quæ iniuste ablata est: sic enim per iteratam ejus exhibitionem æqualitas reparatur. (b) Si vero iuste ablatum sit, æqualitas erit: & ideo non necessarium erit ut ei restituatur, quia iustitia in æqualitate consistit.

Cum ergo conservare iustitiam sit de necessitate salutis, consequens est quod restituere id quod iniuste ablatum est alicui, sit de necessitate salutis.

Ad primum ergo dicendum, quod in quibus non potest recompensari æquivalens, sufficit quod ibi recompensari quod possibile est, sicut patet de honoribus qui sunt ad Deum, & ad parentes, ut Philosophus dicit in VIII. Eth. (cap. ult. ad fin.) Et ideo quando id quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio qualis possibilis est; puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensari.

(a) Aliquid hic desit Cajetanus iure suspicatur; nemo tamen nostrorum codicum aliter habet. (b) Ita post Nicolajum recentes omnes editiones. Veteres cum codice Alcan. aliique: Si vero iuste ablatum sit, inæqualitas erit (si. ut) ei restituatur, quia iustitia, &c. quam lesionem probant Theologi.

fare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque personæ secundum arbitrium boni viri.

Ad secundum dicendum, quod aliquis potest alicui famam tripliciter auferre. Uno modo verum dicendo, & iuste; puta cum aliquis crimen alicujus prodit ordine debito servato: & tunc non tenetur ad restitutionem famæ. Alio modo falsum dicendo, & iniuste: & tunc tenetur restituere famam, confitendo se falsum dixisse. Tertio modo verum dicendo, sed iniuste; puta cum aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum: & tunc tenetur ad restitutionem famæ, quantum potest, sine mendacio tamen; ut pote quod dicat se male dixisse, vel quod iniuste eum diffamaverit: vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare, sicut & in aliis dictum est (in solut. præc.)

Ad tertium dicendum, quod actio contumeliam inferentis non potest fieri ut non fuerit; potest tamen fieri ut ejus effectus, scilicet diminutio dignitatis personæ in opinione hominum, reparetur per exhibitionem reverentiæ.

Ad quartum dicendum, quod aliquis potest impedire aliquem ne habeat præbendam, multipliciter. Uno modo iuste; puta si intendens honorem Dei, vel utilitatem Ecclesiæ, procurat quod detur alicui personæ digniori: & tunc nullo modo tenetur ad restitutionem, vel ad aliquam recompensationem faciendam. Alio modo iniuste; puta si intendat ejus nocumentum quem impedit propter odium, vel vindictam, aut aliquid hujusmodi: & tunc si impedit ne præbenda detur digno, consulens quod non detur, antequam sit firmatum quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam recompensationem, pensatis conditionibus personarum, & negotii secundum arbitrium sapientis; non tamen tenetur ad æquale, quia illam nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si vero jam firmatum sit quod alicui detur præbenda, & aliquis propter indebitam causam procurat quod revocetur, idem est ac si jam habitum ei auferret: & ideo tenetur ad restitutionem æqualis, tamen secundum suam facultatem.

AR-

ARTICULUS III. 346

Utrum sufficiat restituere simplum quod iniuste ablatum est.

Inf. art. 4. cor. 1. 2. quæst. cv. art. 8. ad 9. & IV. dist. xv. quæst. 1. art. 5. quæst. 2. ad 6.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod non sufficiat restituere simplum quod iniuste ablatum est. Dicitur enim Exod. xxii. 1. *Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit, vel vendiderit: quinque oves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ova.* Sed quilibet tenetur mandata divinæ legis observare. Ergo ille qui furatur, tenetur restituere quadruplum, vel quintuplum.

2. Præterea. *Ea que scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut dicitur ad Rom. xv. 4. Sed Lucae xix. 8. Zachæus dixit ad Dominum: Si quid defraudaui, reddo quadruplum.* Ergo homo debet restituere multiplicitatem id quod iniuste accepit.

3. Præterea. Nulli potest iuste auferri id quod dare non debet. Sed iudex iuste auferat ab eo qui furatus est, plus quam furatus est pro emenda. Ergo homo debet illud solvere: & ita non sufficit reddere simplum.

Sed contra est quod restitutio reducit ad æqualitatem quod inæqualiter ablatum est. Sed aliquis reddendo quod accepit simplum, reducit ad æqualitatem. Ergo solum tenetur restituere tantum quantum accepit.

Respondeo dicendum, quod cum aliquis iniuste accipit rem alienam, duo sunt ibi consideranda: quorum unum est inæqualitas ex parte rei, quæ quandoque est sine iniustitia, ut patet in mutuis; aliud autem est iniustitiæ culpa, quæ potest esse etiam cum æqualitate rei, puta cum aliquis intendit inferre violentiam, sed non prævalet.

Quantum ergo ad primum, adhibetur remedium per restitutionem, in quantum per eam æqualitas reparatur; ad quod sufficit quod restituatur tantum, quantum habuerit de alieno. Sed quantum ad culpam adhibetur remedium per penam, cuius inflictiō pertinet ad iudicem: & ideo antequam sit condemnatus per iudicem, non tenetur restituere plus quam accepit; sed postquam condemnatus est, tenetur penam solvere.

Et per hoc patet responsio ad primum:

(a) Ita cum García, qui hunc locum supplēvit, posteriores editiones passim. Editiones veteres: infligendæ: cum ad observantiam judicialis præcepti nullus teneatur, &c. Theologi è suis codicibus hanc errorem infligendæ: & quamvis ad observantiam judicialis præcepti, &c. potest tamen, &c. Codex Alom. infligendæ, cum quis tenetur ad observantiam judicialis præcepti; nullus tamen tenetur post Christi adventum, &c.

quia lex illa determinativa est pœnæ per iudicem infligendæ: (a) & etiam illud præceptum nunc non est observandum, cum ad observantiam judicialis præcepti nullus teneatur post Christi adventum, ut supra habitum est (1. 2. quæst. civ. art. 3.). Potest tamen idem, vel simile statui in lege humana, de qua erit eadem ratio.

Ad secundum dicendum, quod Zachæus id dixit, quasi supererogare volens: unde & præmiserat: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus.*

Ad tertium dicendum, quod iudex condemnando iuste potest accipere aliquid amplius loco emendæ, quod tamen, antequam condemnaretur, non debeatur.

ARTICULUS IV. 347

Utrum aliquis debeat restituere quod non abstulit.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod aliquis debeat restituere quod non abstulit. Ille enim qui damnum inferat alicui, tenetur damnum removere. Sed quandoque aliquis damnificat aliquem ultra id quod accepit, puta cum aliquis effodit femina, damnificat eum qui seminavit in tota messe futura: & sic videtur quod teneatur ad ejus restitutionem. Ergo aliquis tenetur ad restitutionem ejus quod non abstulit.

2. Præterea. Ille qui detinet pecuniam creditoris ultra terminum præfixum, videtur eum damnificare in toto eo quod lucrari de pecunia potest, quod tamen ipse non auferat. Ergo videtur quod aliquis teneatur restituere quod non abstulit.

3. Præterea. Iustitia humana derivatur à iustitia divina. Sed Deo debet aliquis restituere plus quam accepit ab eo, secundum illud, Matth. xxv. 26. *Sciebas quod meto ubi non semino, & congrego ubi non sparsi.* Ergo iustum est ut etiam restituatur homini aliquid quod non accepit.

Sed contra est quod recompensatio ad iustitiam pertinet, in quantum aequalitatem facit. Sed si aliquis restituere quod non accepit, hoc non esset æquale. Ergo talis restitutio non est iustum quod fiat.

Respondeo dicendum, quod quicumque damnificat aliquem, videtur ei auferre id in quo ipsum damnificat: damnum enim dicitur ex eo quod aliquis minus habet quam debet.

debet habere, secundum Philosophum in V. Eth. (cap. iv. ante med.) Et ideo homo tenetur ad restitutionem ejus in quo aliquem damnificavit.

Sed aliquis damnificatur dupliciter. Uno modo quia auferatur ei id quod actu habebat; & tale damnus est semper restituendum secundum recompensationem æqualis; puta si aliquis damnificet aliquem diruens domum ejus, tenetur ad tantum, quantum valet domus.

Alio modo si damnificet aliquem, impediendo ne adipiscatur quod erat in via habendi; & tale damnus non oportet recompensare ex æquo: quia minus est habere aliquid virtute quam habere actu: qui autem est in via adipiscendi aliquid, habet illud solum secundum virtutem, vel potentiam: & ideo si redderetur ei ut haberet hoc in actu, restitueretur ei quod est ablatum, non simplum, sed multiplicatum: quod non est de necessitate restitutionis, ut dictum est (art. præc.)

Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum, & negotiorum.

Et per hoc patet responsio ad primum, & secundum. Nam ille qui semen sparsit in agro, nondum habet messem in actu, sed solum in virtute; & similiter ille qui habet pecuniam, nondum habet lucrum in actu, sed solum in virtute: & utrumque potest multipliciter impediri.

Ad tertium dicendum, quod Deus nihil requirit ab homine nisi bonum quod ipse in nobis seminavit. Et ideo verbum illud vel intelligitur secundum pravam existimationem servi pigri, qui existimavit se ab alio non accepisse: vel intelligitur quantum ad hoc quod Deus requirit à nobis fructus donorum, qui sunt & ab eo, & à nobis; quamvis ipsa dona à Deo sint sine nobis.

ARTICULUS V. 348

Utrum oporteat semper restitutionem facere ei à quo acceptum est aliquid.

IV. dist. xv. quæst. 1. art. 5. quæst. 4. & opusc. LXVII. & opusc. LXXIII. cap. xiv. & xviii.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod non oporteat restitutionem facere ei à quo acceptum est aliquid. Nulli enim debemus nocere. Sed aliquando esset in nocendum hominis, si redderetur quod ab eo acceptum est, vel etiam in nocendum aliorum; puta si aliquis redderet gladium depositum furioso. Ergo non semper est restituendum ei à quo acceptum est.

S. Th. Op. Tom. III.

2. Præterea. Ille qui illicite aliquid dedit, non meretur illud recuperare. Sed quandoque aliquis illicite dat, quod alius etiam illicite accipit; sicut apparet in dante, & accipiente aliquid simoniacæ. Ergo non semper restituendum est ei à quo acceptum est.

3. Præterea. Nullus tenetur ad impossibile. Sed quandoque est impossibile ei à quo acceptum est, vel quia est mortuus, vel quia nimis distat, vel quia est ignotus. Ergo non semper faciendæ est restitutio ei à quo acceptum est.

4. Præterea. Magis debet homo recompensare ei à quo majus beneficium accepit. Sed ab aliis personis homo plus accepit beneficium quam ab illo qui mutuavit, vel deposuit, sicut à parentibus. Ergo magis subveniendum est quandoque alicui personæ alteri quam restituendum ei à quo acceptum est.

5. Præterea. Vanum est restituere illud quod ad manum restituentis per restitutionem pervenit. Sed si prelati iniuste aliquid Ecclesiæ subtraxit, & ei restituat, ad manus ejus deveniet: quia ipse est rerum Ecclesiæ conservator. Ergo non debet restituere Ecclesiæ à qua abstulit & sic non semper restituendum est ei à quo est ablatum.

Sed contra est quod dicitur Rom. xii. 7. *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vestigal, vestigal.*

Respondeo dicendum, quod per restitutionem fit reductio ad æqualitatem commutativæ iustitiæ, quæ consistit in rerum adæquatione, sicut dictum est (art. 2. huj. quæst. & quæst. lvi. art. 10.) Hujusmodi autem rerum adæquatio fieri non posset, nisi ei qui minus habet quam quod tuum est, suppleretur quod deest.

Et ad hanc suppletionem faciendam necessæ est ut ei fiat restitutio à quo acceptum est.

Ad primum ergo dicendum, quod quando res restituenda apparet esse graviter nociva ei cui restitutio faciendæ est, vel alteri, non ei debet tunc restitui: quia restitutio ordinatur ad utilitatem ejus cui restituitur: omnia enim quæ possidentur, sub ratione utilis cadunt. Nec tamen debet ille qui detinet rem alienam, sibi appropriare, sed vel reservare, ut congruo tempore restituatur, vel etiam alii tradere tutius conservandam.

Ad secundum dicendum, quod aliquis dupliciter aliquid dat illicite. Uno modo quia ipsa datio est illicita, & contra legem, sicut patet in eo qui simoniacæ aliquid dedit: & talis meretur amittere quod dedit: unde non debet ei restitutio fieri de his, & quia etiam ille qui accepit, contra legem accepit, non debet sibi retinere, sed debet in pios usus convertere. Alio modo aliquis illicite dat, quia propter rem illicitam dat, licet ipsa datio non sit illicita; sicut cum quis dat meretrici

Pp

prop.

propter fornicationem: unde & mulier potest sibi retinere quod ei datum est: sed si super aliquid per fraudem, vel dolum extorsisset, teneatur eidem restituere.

Ad tertium dicendum, quod si ille cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere, secundum quod potest, scilicet dando in elemosinas pro salute ipsius (sive sit mortuus, sive sit vivus) præmissa tamen diligenti inquisitione de persona ejus cui est restitutio facienda. Si vero sit mortuus ille cui est restitutio facienda, debet restitui heredi ejus, qui computatur quasi una persona cum ipso. Si vero ille sit multum distans, debet sibi transmitti quod ei debetur; & præcipue si sit res magni valoris, & possit commode transmitti: alioquin debet in aliquo loco tuto depositi, ut pro eo conservetur, & domino significari.

Ad quartum dicendum, quod aliquis de hoc quod est sibi proprium, debet magis satisfacere parentibus, vel his à quibus accepit majora beneficia; non autem debet aliquis recompensare benefactori de alieno: quod contingeret, si quod debet uni, alteri restitueret: nisi forte in casu extremae necessitatis, in quo posset, & deberet aliquis etiam auferre aliena, ut patri subveniret.

Ad quintum dicendum, quod prælatus potest rem Ecclesie furripere tripliciter. Uno modo si rem Ecclesie non sit deputatam, sed alteri, sibi usurparet, puta si Episcopus usurparet sibi rem Capituli: & tunc planum est quod debet restituere, ponendo in manus eorum ad quos de jure pertinet. Alio modo si rem Ecclesie suæ custodiæ deputatam in alterius dominium transferat, puta consanguinei, vel amici: & tunc debet restituere Ecclesie, & sub sua cura habere, ut ad successorem perveniat. Tertio modo potest prælatus furripere rem Ecclesie solo animo, dum scilicet incipit habere animum possidendi eam ut suam, & non nomine Ecclesie: & tunc debet restituere, talem animum deponendo.

ARTICULUS VI. 349

Utrum teneatur semper restituere ille qui accipit.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod non teneatur semper restituere ille qui accipit. Per restitutionem enim reparatur equalitas justitiæ, quæ consistit in hoc quod subtrahatur ei qui plus habet, & detur ei qui minus habet. Sed contingit quandoque quod ille qui rem aliquam subtrahit alicui, non habet eam, sed devenit ad manus alterius. Ergo non

(a) Ita infra. Editis, quidam sicut.

teneatur ille restituere qui accipit, sed alius qui rem habet.

2. Præterea. Nullus teneatur crimen suum detegere. Sed aliquando aliquis restitutionem faciendum, crimen suum detegit, ut patet in furto. Ergo non semper teneatur ille qui abstulit, restituere.

3. Præterea. Eiusdem rei non est multoties restitutio facienda. Sed quandoque multi simul rem aliquam furripiunt, & unus eorum eam integre restituit. Ergo non semper ille qui accipit, teneatur ad restituendum.

Sed contra. Illi qui peccavit, teneatur satisfacere. Sed restitutio ad satisfactionem pertinet. Ergo ille qui abstulit, teneatur restituere.

Respondeo dicendum, quod circa illum qui rem alienam accipit, duo sunt consideranda, scilicet ipsa res accepta, & ipsa consideranda. Ratione autem rei teneatur eam restituere, quamdiu eam apud se habet: quia quod habet ultra id quod suum est, debet ei subtrahi, & dari ei cui deest, secundum formam commutativæ justitiæ.

Sed ipsa acceptio rei alienæ potest tripliciter se habere. Quandoque enim est injuriosa, scilicet contra voluntatem existentem ejus qui est rei dominus, ut patet in furto, & rapina & tunc teneatur ad restitutionem non solum ratione rei, sed etiam ratione injuriosæ actionis, etiam si res apud ipsum non remaneat. Sicut enim qui percutit aliquem, teneatur recompensare injuriam passio, quamvis apud ipsum nihil maneat; ita etiam qui furatur, vel rapit, teneatur ad recompensationem damni illati, etiam si nihil inde habeat; & ulterius pro injuria illata puniri.

Alio modo aliquis accipit rem alterius in utilitatem suam absque injuria, cum voluntate scilicet ejus cujus est res, sicut patet in mutuis: & tunc ille qui accipit, teneatur ad restitutionem ejus quod accipit, non solum ratione rei, sed etiam ratione acceptationis, etiam si rem amiserit: teneatur enim recompensare ei qui gratiam fecit: quod non (a) fiet, si per hoc damnum incurrat.

Tertio modo aliquis accipit rem alterius absque injuria, non pro sua utilitate, sicut patet in depositis: & ideo ille qui sic accipit, in nullo teneatur ratione acceptationis; quinimmo accipiendo impendit obsequium: teneatur autem ratione rei. Et propter hoc si ei subtrahatur res absque sua culpa, non teneatur ad restitutionem; secus autem esset, si cum magna sua culpa rem depositam amitteret.

Ad primum ergo dicendum, quod restitutio non ordinatur principaliter ad hoc quod ille qui plus habet quam debet, habere debeat; sed ad hoc quod ille qui minus habet,

sup-

pleatur. Unde (a) in his rebus quas unus potest ab alio accipere sine ejus detrimento, non habet locum restitutio; puta cum aliquis accipit lumen à candela alterius. Et ideo quamvis ille qui abstulit, non habet id quod accipit, sed in alium sit traslatum; quia tamen alter privatur re sua, teneatur ei ad restitutionem & ille qui rem abstulit, ratione injuriosæ (b) actionis & ille qui rem habet ratione ipsius rei.

Ad secundum dicendum, quod homo est non teneatur crimen suum detegere hominibus, teneatur tamen crimen suum detegere Deo in confessione, & ita per sacerdotem cui confiteretur, potest restitutionem facere rei alienæ.

Ad tertium dicendum, quod quia restitutio principaliter ordinatur ad removendum damnum ejus à quo est aliquid injuste ablatum; ideo postquam ei restitutio sufficiens facta est per unum, alii non teneatur ei ulterius restituere, sed magis restitutionem facere ei qui restituit, qui tamen potest condonare.

ARTICULUS VII. 350

Utrum illi qui non acceperunt, teneantur restituere.

IV. dist. xv. quæst. 1. art. 5. quæst. 3.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod illi qui non acceperunt, non teneantur restituere. Restitutio enim quædam poena est accipientis. Sed nullus debet puniri, nisi qui peccavit. Ergo nullus debet restituere, nisi qui accipit.

2. Præterea. Justitia non obligat aliquem ad hoc quod rem alterius augeat. Sed si ad restitutionem teneatur non solum ille qui accipit, sed etiam illi qui qualitercumque cooperantur, augetur ex hoc res illius cui est aliquid subtractum: tum quia sibi multoties restitutio fieret: tum etiam quia quandoque aliqui operam dant ad hoc quod aliqua res alicui auferatur, quæ tamen ei non auferatur. Ergo non teneatur alii ad restitutionem.

3. Præterea. Nullus teneatur se periculo exponere, ad hoc quod rem alterius salvet. Sed aliquando manifestando latronem, vel ei resistendo, aliquis periculo mortis se exponeret. Non ergo teneatur aliquis ad restitutionem propter hoc quod non manifestat latronem, vel non ei resistit.

Sed contra est quod dicitur Rom. 12. 32. *Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Ergo pari ratione etiam consentientes debent restituere.

S. Thom. Op. Tom. III.

(a) Ita infra. & ad ii veteri, ubi quæ tantum habetur pro quas. Theologi & edit. posteriores in his quæ.

(b) Ad acceptationis.

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est (art. præc.) ad restitutionem teneatur aliquis, non solum ratione rei alienæ, quam accipit, sed etiam ratione injuriosæ acceptationis. Et ideo quicumque est causa injustæ acceptationis, teneatur ad restitutionem. Quod quidem contingit dupliciter, directe scilicet, & indirecte. Directe quidem quando inducit aliquis alium ad accipiendum: & hoc quidem tripliciter. Primo quidem modo ex parte acceptationis, movendo ad ipsam acceptationem; quod quidem fit præcipiendo, consulendo, consentiendo expresse, & laudando aliquem quasi strenuum de hoc quod aliena accipit. Alio modo ex parte ipsius accipientis, quia scilicet eum acciprat, vel qualitercumque ei auxilium fert. Tertio modo ex parte rei acceptæ, quia scilicet particeps est furti, vel rapinæ, quasi socius maleficii.

Indirecte vero, quando aliquis non impedit, cum possit, & debeat impedire: vel quia subtrahit præceptum, sive consilium impediens furtum, vel rapinam, vel quia subtrahit suum auxilium, quo posset oblitere; vel quia occultat post factum; hæc his verbis comprehenduntur.

Justitia, consilium, consensus, palpo, recusus.

Participans, mutus, non obstant, non manifestans.

Sciendum tamen, quod quinquæ præmissorum semper obligant ad restitutionem. Primo justitia, quia scilicet ille qui jubet, est principaliter movens: unde ipse principaliter teneatur ad restituendum. Secundo consensus, in eo scilicet sine quo rapina fieri non potest. Tertio recursus, quando scilicet aliquis est receptor latronum, & eis patrocinium præstat. Quarto participatio, quando scilicet aliquis participat in crimine latrocinii, & in præda. Quinto teneatur ille qui non obstat, cum obstat teneatur; sicut principes, qui teneatur custodire justitiam in terra, si per eorum defectum latrones incrementent, ad restitutionem teneatur: quia redditus quos habent, sunt quasi stipendia ad hoc instituta, ut justitiam conservent in terra.

In aliis autem casibus enumeratis non semper obligatur aliquis ad restituendum. Non enim semper *consilium*, vel *adulatio*, vel aliquid hujusmodi est efficax causa rapinæ. Unde tunc solum teneatur *consiliator*, aut *palpo*, id est *adulator*, ad restitutionem, quando probabiliter estimari potest quod ex hujusmodi causis fuerit injusta acceptio subsecuta.

Ad primum ergo dicendum, quod non solum peccat ille qui peccatum exequitur, sed etiam qui quocumque modo peccati est

Pp 2

cau-

causa, siue consiliando, siue præcipiendo, siue quovis alio modo.

Ad secundum dicendum, quod principaliter tenetur restituere ille qui est principalis in facto. Principaliter quidem præcipiens, secundario vero, exequens, & consequenter alii per ordinem: uno tamen restituente illi qui passus est damnum, alius eidem restituere non tenetur. Sed illi qui sunt principales in facto, & ad quos res pervenit, tenentur aliis restituere qui restituerunt. Quando autem aliquis præcipit injustam actionem, quæ non subsequitur, non est restitutio facienda; cum restitutio principaliter ordinetur ad reintegrandam rem ejus qui injuste est damnificatus.

Ad tertium dicendum, quod non semper ille qui non manifestat latronem, tenetur ad restitutionem; aut qui non obstat, vel qui non reprehendit; sed solum quando incumbit alicui ex officio; sicut Principibus terræ, quibus ex hoc multum imminet periculum: propter hoc enim potestate publica possunt, ut sint justitiæ custodes.

ARTICULUS VIII. 351

Utrum quis teneatur statim restituere, an vero possit restitutionem differre.

IV. dist. XVII. quest. III. art. 2. quest. 4. ad 3.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod non teneatur aliquis restituere statim, sed potius licite possit restitutionem differre. Præcepta enim affirmativa non obligant ad semper. Sed necessitas restituendi imminet ex præcepto affirmativo. Ergo non obligatur homo ad statim restituendum.

2. Præterea. Nullus tenetur ad impossibile. Sed quandoque aliquis non potest statim restituere. Ergo nullus tenetur ad statim restituendum.

3. Præterea. Restitutio est quidam actus virtutis, scilicet justitiæ. Tempus autem est una de circumstantiis quæ requiruntur ad actus virtutum. Cum ergo alix circumstantiæ non sint determinatæ in actibus virtutum, sed determinabiles secundum rationem prudentiæ, videtur quod nec in restitutione sit tempus determinatum, ut scilicet aliquis teneatur ad statim restituendum.

Sed contra est quod eadem ratio esse videtur in omnibus quæ sunt restituenda. Sed ille qui conducit opera mercenarii, non potest differre restitutionem, ut patet per illud quod ha-

(a) Ita add. Tarrac. Alcan. Paris. Theologi, & recentis edit. solum cod. Alcan. ad marginem addit ut ad pro, ut legatur prout determinata. Edit. veteres: passim: quod quia cuiusque circumstantiæ omnisio contrariatur virtuti, pro determinato est habendum, quod oportet illam circumstantiam observare.

berur Levit. xix. 13. *Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.* Ergo neque in aliis restitutionibus faciendis potest fieri dilatio, sed statim restituere oportet.

Respondeo dicendum, quod sic accipere rem alienam est peccatum contra justitiam, ita etiam detinere eam: quia per hoc quod aliquis detinet rem alienam invito domino, impedit eam ab usu rei suæ, & sic ei facit injuriam. Manifestum est autem quod nec per modicum tempus licet in peccato morari; sed quilibet tenetur peccatum statim deserere, secundum illud Eccl. xi. 2. *Quasi à facie colubri fuge peccatum.*

Et ideo quilibet tenetur statim restituere, si potest, vel petere dilationem ab eo qui potest usum rei concedere.

Ad primum ergo dicendum, quod præceptum de restitutione, faciendi quamvis secundum formam sit affirmativum, implicat tamen in se negativum præceptum, quo prohibetur rem alterius detinere.

Ad secundum dicendum, quod quando aliquis non potest statim restituere, ipsa impotentia absolvit eum ab instanti restitutione faciendi; sicut etiam totaliter à restitutione absolvitur, si omnino sit impotens: debet tamen remissionem, vel dilationem petere ab eo cui debet, aut per se, aut per alium.

Ad tertium dicendum, (a) quod cuiuscumque circumstantiæ omisio, quæ contrariatur virtuti, pro determinata est habenda, & oportet illam circumstantiam observare: & quia per dilationem restitutionis committitur peccatum injustæ detentionis, quod justitiæ opponitur; ideo necesse est tempus esse determinatum ut statim restitutio fiat.

QUÆSTIO LXIII.

De actione personarum.

in quatuor articulis divisâ.

DEinde considerandum est de vitis oppositis prædictis justitiæ partibus, & primo de actione personarum, quæ opponitur justitiæ distributivæ; secundo de peccatis quæ opponuntur justitiæ commutativæ.

Circa primum quaruntur quatuor. Primo, utrum personarum acceptio sit peccatum.

Secundo, utrum habeat locum in dispensatione spiritualium.

Tertio, utrum in exhibitione honoris.

Quarto, utrum in iudiciis.

AR-

ARTICULUS I.

Utrum personarum acceptio sit peccatum.

Inf. art. 2. corp. & Rom. II. lect. 2.

AD primum sic proceditur. Videtur quod personarum acceptio non sit peccatum. In nomine enim personæ intelligitur personæ dignitas. Sed considerare dignitates personarum pertinet ad distributivam justitiam. Ergo personarum acceptio non est peccatum.

2. Præterea. In rebus humanis personæ sunt principales quam res: quia res sunt propter personas, & non e converso. Sed rem acceptio non est peccatum. Ergo multo minus acceptio personarum.

3. Præterea. Apud Deum nulla potest esse iniquitas, vel peccatum. Sed Deus videtur personas accipere: quia interdum duorum hominum unius conditionis unum assumit per gratiam, & alterum relinquit in peccato, secundum illud Matth. xxiv. 40. (a) *Duo erunt in lecto: unus assumentur, & alius relinquetur.* Ergo acceptio personarum non est peccatum.

Sed contra. Nihil prohibetur in lege divina nisi peccatum. Sed personarum acceptio prohibetur Deut. 17. ubi dicitur: *Non accipietis cuiusquam personam.* Ergo personarum acceptio est peccatum.

Respondeo dicendum, quod personarum acceptio opponitur justitiæ distributivæ. Consistit enim æqualitas distributivæ justitiæ in hoc quod diversis personis diversa tribuuntur, secundum proportionem ad dignitates personarum. Si ergo aliquis consideret illam proprietatem personæ propter quam id quod ei confertur, est ei debitum, non est acceptio personæ, sed causæ: unde Glossa (interl.) super illud ad Ephes. vi. *Personarum acceptio non est apud Deum*, dicit, quod „Deus iudex iustus causas discernit, non personas.“ Puta si aliquis promoveat aliquem ad magistratum propter sufficientiam scientiæ, hic attenditur causa debita, non persona; si autem aliquis consideret in eo cui aliquid confertur, non id propter quod id quod ei datur, esset ei proportionatum, vel debitum, sed solum hoc quod est iste homo (puta Petrus, vel Martinus) hic est acceptio personæ: quia non attribuitur ei aliquid propter aliquam causam quæ faciat eum dignum, sed simpliciter attribuitur personæ. Ad personam autem refertur quæcumque conditio non faciens ad causam, propter quam sit dignus hoc dono; puta si aliquis promoveat aliquem ad præstationem, vel magistratum, quia est dives, vel quia est consanguineus suus, est acceptio personæ.

Contingit tamen aliquam conditionem per-

sonæ facere eam dignam respectu unius rei, & non respectu alterius; sicut consanguinitas facit aliquem dignum ad hoc quod instituat heres patrimonii, non autem ad hoc quod conferat ei prælatu ecclesiasticæ. Et ideo eadem conditio personæ in uno negotio considerata facit actionem personæ, in alio autem non facit.

Sic ergo patet quod personarum acceptio opponitur justitiæ distributivæ in hoc quod præter proportionem agitur. Nihil autem opponitur virtuti nisi peccatum. Unde consequens est quod personarum acceptio sit peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quod in distributiva justitiâ considerantur conditiones personarum quæ faciunt ad dignitatis, vel debiti causam; sed in actione personarum considerantur conditiones quæ non faciunt ad causam, ut dictum est (in corp.).

Ad secundum dicendum, quod personæ proportionantur, & dignæ redduntur aliquibus quæ eis distribuuntur, propter aliquas res quæ pertinent ad conditionem personæ: & ideo huiusmodi conditiones sunt attendendæ, tamquam propria causa. Cum autem considerantur ipsæ personæ, attenditur non causa ut causa: & ideo patet quod quamvis personæ sint digniores simpliciter, non tamen sunt digniores quoad hoc.

Ad tertium dicendum, quod duplex est datio. Una quidem pertinet ad justitiam, qua scilicet aliquis dat alicui quod ei debetur: & circa tales donationes attenditur personarum acceptio. Alia est datio ad liberalitatem pertinet, qua scilicet gratis datur alicui quod ei non debetur: & talis est collatio munerum gratiæ, per quam peccatores assumuntur à Deo; & in hac donatione non habet locum personarum acceptio: quia quilibet absque iniustitiâ potest de suo dare quantum vult, & cui vult, secundum illud Matth. xx. 14. & 15. *An non licet mihi quod volo facere? Tolle quod tuum est, & vade.*

ARTICULUS II.

Utrum in dispensatione spiritualium locum habeat personarum acceptio.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod in dispensatione spiritualium locum non habeat personarum acceptio. Conferre enim dignitatem ecclesiasticam, seu beneficium alicui propter consanguinitatem, videtur ad actionem personarum pertinere: quia consanguinitas non est causa faciens hominem dignum ecclesiastico beneficio. Sed hoc non videtur esse peccatum; cum hoc ex consuetudine præ-

(b) Vide Luc. xviii. 34. Apud Matth. enim legitur in agro.